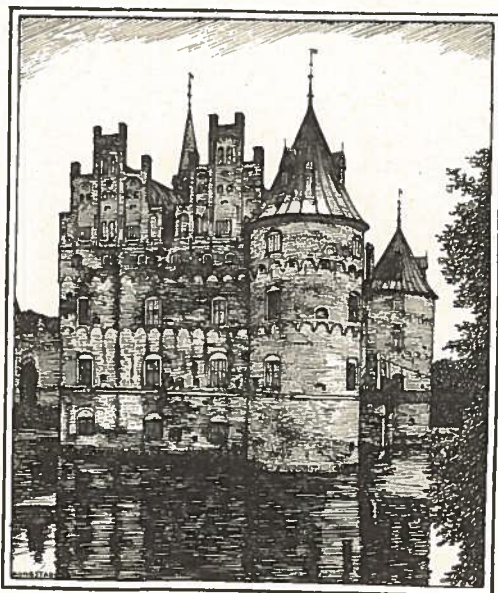

Uddrag af DANSKE HERREGAARDE

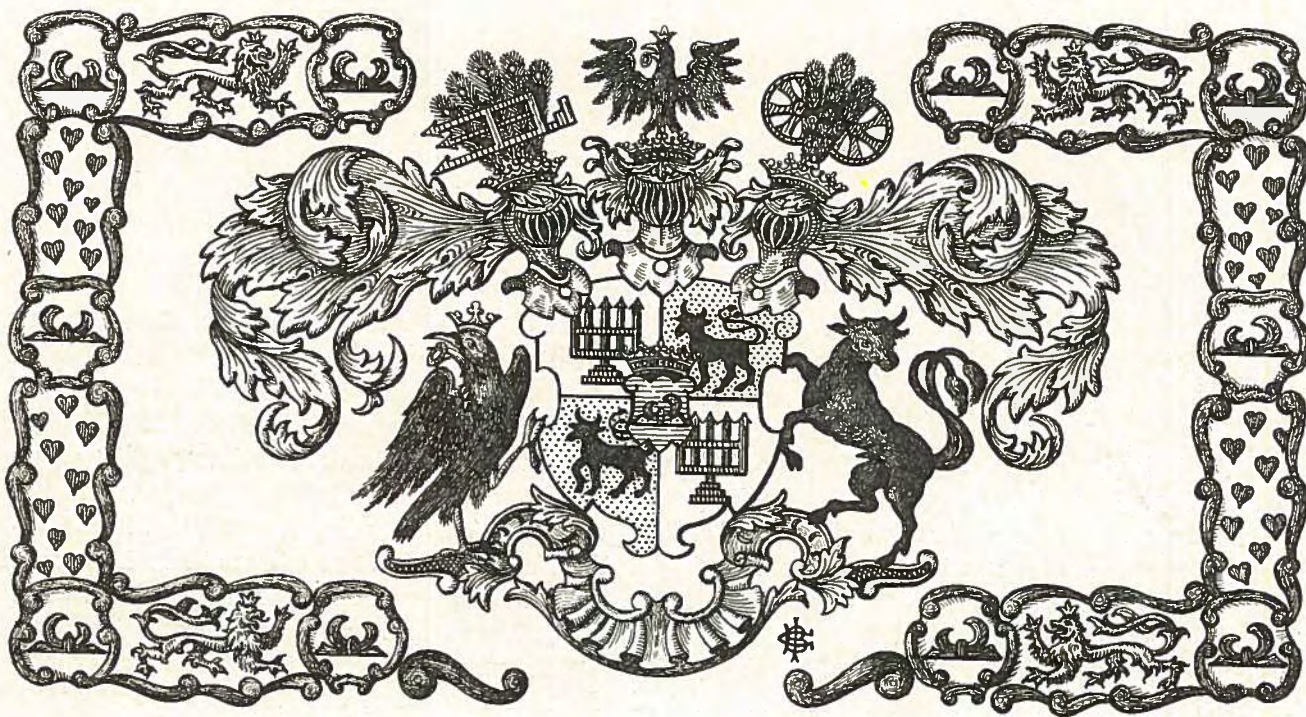
VED 1920

UNDER REDAKTION AF
LOUIS BOBÉ · H. BERNER-SCHILDEN-HOLSTEN
VILH. LORENZEN OG PALLE ROSENKRANTZ

ANDET BIND
FYEN · LOLLAND-FALSTER

K Ø B E N H A V N 1 9 2 3
.....
H E N R I K K O P P E L S F O R L A G

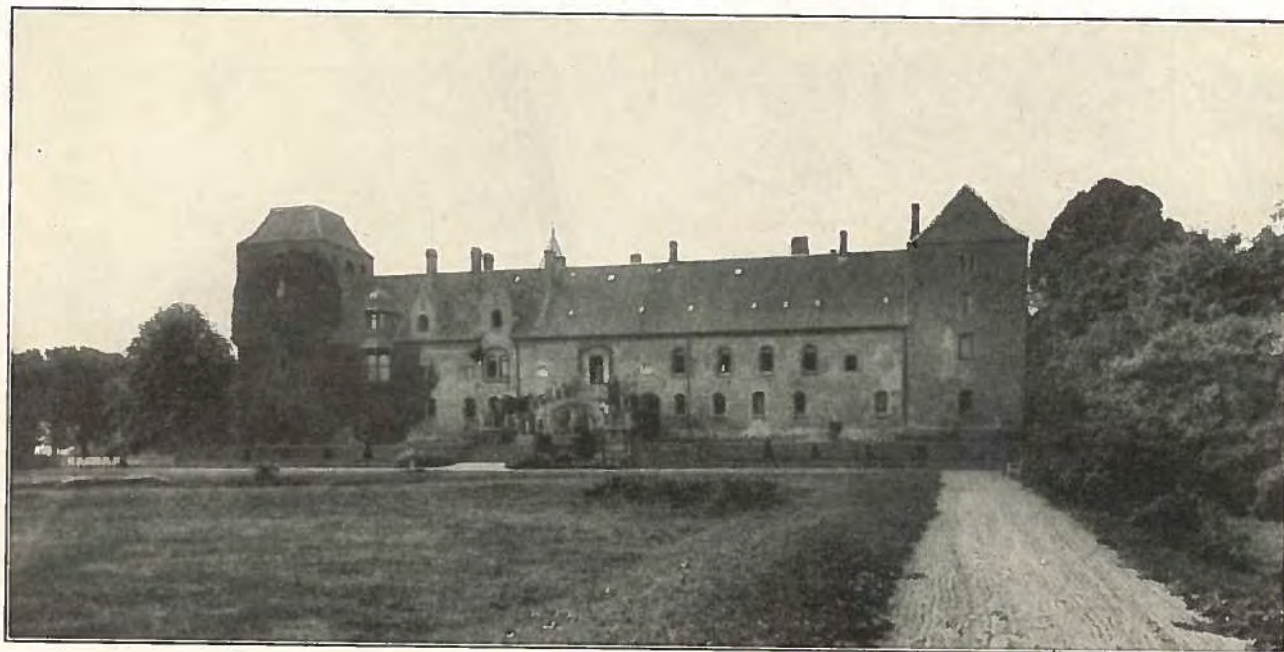
AALHOLM

NYSTED LANDSOGN, MUSSE HERRED, MARIBO AMT

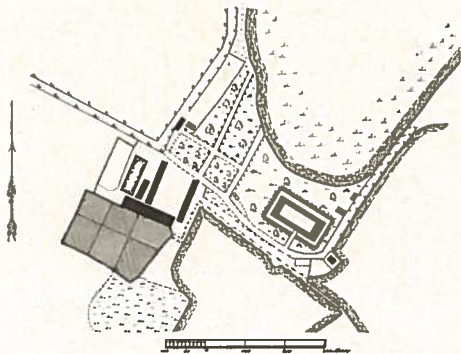
Af CHR. AXEL JENSEN

DA Kong Kristoffer II havde sat næsten hele sit Rige overstyr, søgte han Ly paa Lolland, hvis Panthaver, den holstenske Grev Johan den milde, var hans Halvbroder. Her maatte han døje den Tort at blive fanget af to tyske Adelsmænd. De satte Ild paa det straatækte Hus i Sakskøbing, hvor Kongen boede, og førte ham til Aalholm, men som politisk Aktiv var han ikke en Gang et Fangenskab værd, Grev Johans Folk satte ham igen i Frihed, og snart efter døde den troløse Konge i Nykøbing.

Det er i disse Opløsningens og Lovløshedens Aar, at Aalholm første Gang omtales i vore historiske Kilder. En Formodning om, at den skulde have sin Oprindelse af en af Svend Grates Kystborge, er kun ube-

Aalholm, set fra Nord.

Beliggenhedsplan c. 1800.

visligt Gætteværk; den nævnes ikke i Kong Valdemars Jordebog, og sikkert møder vi først Navnet i 1328, da Kristoffer II pantsatte alt Kronens Gods paa Lolland og deriblandt ogsaa Aalholm for 20,000 Mark lødigt Sølv til Johan den milde. Greven havde iøvrigt været Herre paa Øen et Par Aar, idet han allerede havde faaet den i Pant af Kristoffers lige saa magtesløse Medbejler til Tronen, den sønderjydske Hertug Valdemar, og efter Halvbroderens Død sikrede han sine danske Besiddelser ved Overenskomster med den anden store Spekulant i det danske Riges Opløsning, Grev Gert. Som bekendt ordnede de to holstenske Grever sig saaledes, at Storebælt blev Grænsen for deres Magtomraade; et Led i denne Ordning var det, at den kullede Greve 1336, to Aar efter Prins Otto Kristoffersøns

Nederlag i Slaget paa Lohede, gav Afkald paa de Krav, han havde til »dat hus to Alholme«, og det synes, som om Grev Johan i de følgende Aar ikke blot grundlagde Ravnsborg, men ogsaa byggede paa Aalholm.

Holstenervælden paa Lolland varede nogle Aar ind i Valdemar Atterdags Regeringstid, og i hans Genrejsningsarbejde naaede han først til Lolland 1346—47. Efter at have tilbudt at udløse alle de holstenske Panthavere erobrede han ved Vintertide, da Isen havde lagt sin Bro over Gravene, en hel Række af deres Smaaborge, og det hjalp ikke, at Holstenerne den følgende Sommer kom igen for at indvinde det tabte. 1347 var i det mindste Hovedslottet Ravnsborg i Kongens Haand, og rimeligvis har det samme været Tilfældet med Aalholm. Holsteneren Hr. Benedikt Ahlefeldt til Grimstrup, hvis Voldsted endnu er bevaret ved Maribo, gik ialfald i disse Aar over til Valdemar og sad som Panthaver paa Borgen til 1359. Da Kongen 1360 gjorde sin Søn Kristoffer til Hertug af Lolland, er Borgen formodentlig lagt under ham. Om denne Titel vidner Vaabenmærkerne paa Prinsens Gravfigur i Roskilde Domkirke, men den haabefulde unge Herre døde allerede tre Aar senere af sine Saar i Slaget ved Helsingborg. Juli 1366 mødtes Kong Valdemar og Hertug Albrecht den ældre af Meklenborg til Forhandling paa Aalholm; der sluttedes et Forlig, som søger sin Lige i Underfundighed; i al Hemmelighed lovede Kongen at støtte Meklenborgerne i Sverige mod sin egen Svigersøn, den norske Hakon, men til Gengæld fik han ganske vist Tilsagn om alle de dansk-svenske Grænselande og meget andet. At Aalholm-Overenskomsten aldrig kom til Udførelse, var næppe Valdemar Atterdags Skyld; den kulkastedes af de følgende Aars Begivenheder, da den sidste Storm rejste sig mod Kong Valdemar, og Hansestæderne sammen med nordtyske Fyrster for en Tid tvang ham bort fra hans Rige. Ogsaa i disse Begivenheder spillede Aalholm en vis Rolle. Medens København og andre Fæstninger faldt for Hanseaternes Angreb, tilforhandlede Lensmanden paa Aalholm, Hr. Kersten Kule, sig September 1368 Forlig med Grev Gerts Søn Jernhenrik; han skulde beholde Borgen til næste Foraar og have Ret til at bringe Kong Valdemar Hjælp i Ugen efter Midfaste Søndag 1369, men hverken før eller senere. I dette Tilfælde viste Lensmandens Forhalingspolitik sig rigtig, Overgivelsesfristen blev ikke overholdt; 1369 sluttede det danske Rigsraad og Hansestæderne en Fredstraktat, der medbesegledes af Befalingsmanden paa Aalholm, og en senere aftalt Voldgift mellem Lollikerne og Holstenerne blev betydningsløs ved Kong Valdemars Tilbagekomst.

Efter Valdemar Atterdags Død 1375, da Albrecht af Meklenborg søgte at vinde den danske Krone, lovede han atter at pantsætte Aalholm til Holstenerne, men det blev dog kun en Transaktion paa Papiret, og fra nu af var Aalholm vedblivende et af Kronens Hovedslotte, under hvis Lensmand Vestlolland, Fuglse og Musse Herreder, lagdes. Under de roligere Forhold høres der mindre om Borgen, udover nogle Lensmandsnavne, men det vides dog, at den besøgte af Kongerne, naar de paa deres hyppige Rejser kom til Lolland. 1394 mødtes Dron-

Maleri af Aalholm fra Slutningen af det 18. Aarhundrede.

ning Margrete paa Borgen med Hertug Johan af Meklenborg og Hansestædernes Udsendinge, og sikkert nok har Erik af Pommern ogsaa været her, selv om det var fra Nyborg, at han 1409 gav Nysted Borgere Frihed for allehaande Skat og Arbejde, de hidtil havde gjort til Slottet. Hans Lensmand paa Aalholm blev den dygtige Holstener Erik Krummedige, der under Kampene i Hertugdømmerne havde sluttet sig til Kongen. I 1444 udstedte Kristoffer af Bayern et Brev paa Aalholm, hvor Oluf Axelsen Thott da sad som Lensmand.

Under Kristiern I fik hans Dronning, Dorothea af Brandenburg, særlige Rettigheder paa Lolland, vistnok en Pante- ret, der sikkert ogsaa har omfattet Aalholm, og som hun beholdt til sin Død 1495. Kallundborg var dog hendes egentlige Livgeding, og heller ikke hendes Svigerdatter, Dronning Kri- stine, der vides at have besøgt Aalholm et Par Gange, blev forsørget med Lolland. Dette var derimod tilsagt Dronning Elisabet, Kristiern 2's Ægtefælle, og fra nu af blev det en Tradition, at de danske Enke- dronninger fik Livgeding paa Lolland-Falster.

Det Elisabet givne Løfte blev paa Grund af Forholdene aldrig opfyldt, men allerede inden hun døde i Landflygtigheden, fik Frederik I's Dronning, Sofia, samtidigt med sin forsinkede Kroning, 1525 Tilsagn om Nykøbing, Aalholm og Ravnsborg, selv om de to Rigsraader, der tidligere havde beseglet Brevet til hendes Forgængerske, følte sig bundne til den tidligere Forpligtelse og nægtede deres Samtykke.

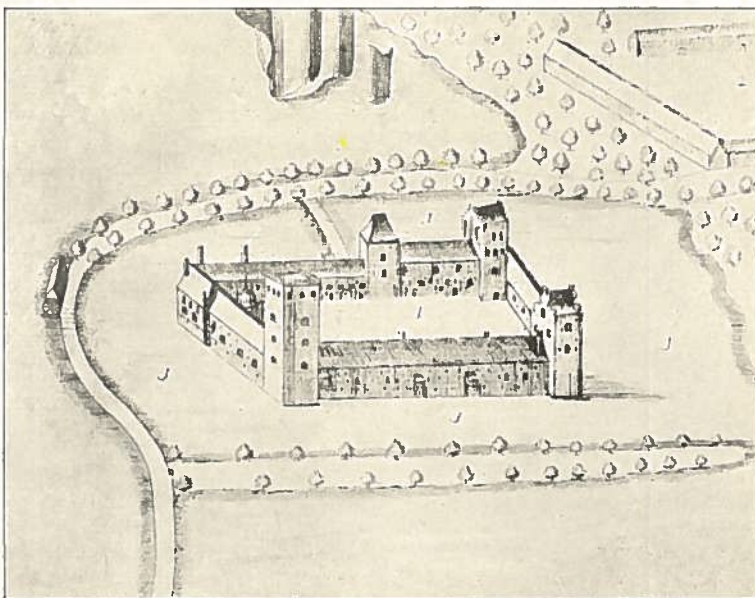
Da Dronningen efter Frederik I's Død skulde tiltræde sit Livgeding, krydsede Grevefejdens Urolig- heder Planerne, og Slottet blev en Tid Bold mellem de forskellige Magthavere. Den berømte holstenske Feltherre, Johan Rantzau, havde ved Nytaarstid 1534 indløst Slottet fra den foregaaende Lensmand, Jørgen von der Wisch, men han var i Holsten, og Købstadborgere, vel sagtens fra Nysted, overrumplede Slottet. Grev Kristoffer af Oldenburg, der havde sendt Johan Eber og Johan Meklenborg derned, gav det derefter i Forlening til Otto Krumpen, som kort før havde overgivet Tranekær uden Kamp, og da han under »Adelsjagten« ved Nytaarstid 1535 var bleven fanget paa et Ridt uden for Slottet og ført som Fange til Nykøbing og videre til København, blev Aalholm forlenet til Liborius von Apen og Søren Stampe. Allerede i Februar 1535 maatte Greven imidlertid overdrage de lolland-falsterske Slotte til Lübeckerne, hvem han ikke efter Løfte kunde skaffe Helsingborg og Gulland, og de havde Aalholm inde, til Laurids Knob genvandt det for Christian III.

Saa endelig kunde Dronning Sofia overtage sit Livgeding, som hun besad til sin Død 1568, og som hun atter forlenede til Johan Rantzau, der i 30 Aar lod Lenet styre ved forskellige adelige Underfogeder.

Fra en af disse Underfogeder, Erik Rosenkrantz, er der bevaret et 1551 skrevet Privatbrev, hvori han omtaler Kongens Klager over Slottets Bygfældighed og en Befaling fra Johan Rantzau til at istandsætte det, men han tilføjer, at han ikke kan bekomme Tegller paa dets Tilliggende, og ni Aar senere var man ikke

naaet videre, end at Teglovnene og Tegl- laden skulde gøres færdige til Stenbræn- ding, da der skulde bygges paa Slottet. Saa sparsomme disse Efterretninger end er, tyder de ialfald ikke paa nogen større Byggelyst hos Aalholms daværende Inde- havere. Snarere kan de fortolkes saale- des, at Borgen allerede dengang var en gammel Bygning.

Aalholms Arkitekturhistorie i Middel- alderen maa iøvrigt læses ud af selve Anlægget og de bevarede Mure, men det

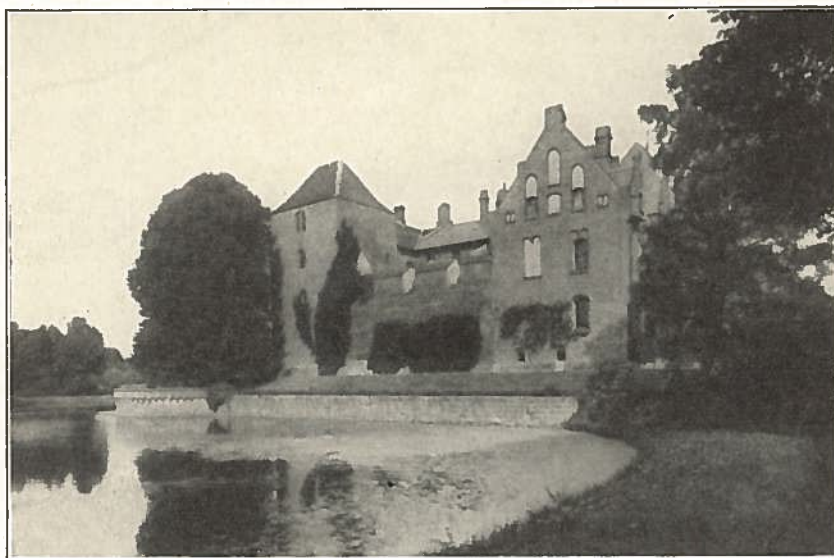

Aalholm efter Resens Atlas.

Aalholm.

Efter Tegning i Nationalmusæets Arkiv.

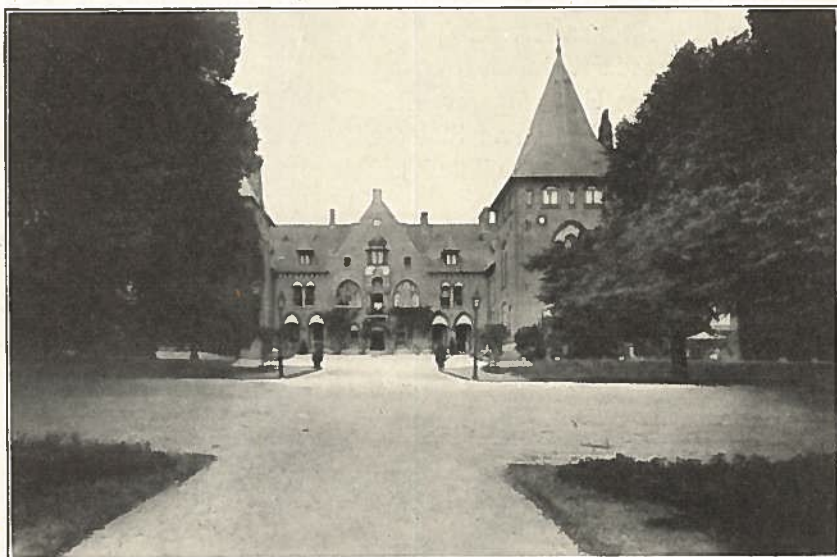

Aalholm, set fra Sydvest.

og derved, hvis han var Fjende, udsattes for Skud, længe inden han naaede Vindebroen foran Porten i Borgens Sydside. Forsvarsvolde eller Banker findes ellers ikke, som paa saa mange ældre Rigsborge. Aalholm er en udpræget Vandborg, der ene har søgt sin Styrke i Vandet og i de faste Mure, bygget paa en Tid, da Holm-Navnet florerede og da man herhjemme forlod Højborgssystemet, lagde Borgene ud i utilgængelige Sumpe og trods alle Vanskeligheder regulerede Grunden under dem med Pæleværk og Jordfyld. Ogsaa paa Aalholm er der ved Gravninger sporet saadan Pilotering.

Bygningerne har sluttet sig sammen i en rektangulær Firkant, der var mere end dobbelt saa lang som bred, idet nordre og søndre Yderside maaler 74 m, medens Øst- og Vestsiden kun er 35 m lange. Hvad der nu først og fremmest karakteriserer Anlægget, er de mægtige, i Hjørnerne placerede, firkantede Taarne, der har samme Bredde som selve Fløjene og ikke springer frem foran Murflugterne. Endnu knejser de to nordre Hjørnetaarne, og mellem dem er den middelalderlige Nordfacade bevaret i ret uskadt Stand, ligesom den vestre og et enkelt Afsnit af den østre Ydermur viser middelalderligt Murværk. Alle disse Partier er, med Undtagelse af Taarnenes øvre Dele, byggede af Munkesten i middelalderlig Skiftegang; tilsyneladende danner de et sluttet og ensartet Hele. Men Murværkets Enkeltheder røber dog en ret langvarig Bygningshistorie. Ældst er det nordvestre Hjørnetaarn, hvis nedre, c. 3 m svære Mure omslutter et ejendommeligt, meget højt, tøndehvælvet Kælderrum, hvortil der har været Nedgang fra Salsstokværket ad en i Sydøsthjørnets Murtykkelse indrettet ligeløbende Trappe, og som oprindeligt har faaet Lys gennem et meget højtsiddende, stærkt skraanende, fladbuet Østvindue. Andre arkitektoniske Enkeltheder er ikke bevarede fra Taarnets ældste Tid, og en exakt Tidsbestemmelse lader sig derfor vanskelig give udover den rummelige, at det maa tilhøre det 14de Aarh. Dets Forhold til de tilstødende Ydermure er derimod ganske klart; det er samtidig med vestre og ældre end nordre Langmur. Medens Taarnet og Vestmuren er opført af ensfarvede røde Sten i Munkeskifte, er Nordmuren af større, gulladne, flammede Sten; i dens smaa, uregelmæssigt anbragte, oprindelige Vinduer, af hvilke enkelte er bevarede, veksler gule og røde Sten; hist og her er der Tilløb til en Ordning af de forskelligtfarvede Sten i Bælter, og det almindelige Munkeskifte kan slaa over i polsk Skifte (hvori en Løber skifter med

er dog, trods alle senere Ombygninger, heller ikke lidt, der ad denne Vej kan udredes. Allerede Byggepladsen er oplysende; den svarer udmærket til Navnet, idet Borgen er rejst paa en lav Holm, liggende Vest for Nysted By i Mundingen af et Dalstrøg, hvor det ferske og det salte Vand mødes, og hvor Aalene sikkert altid har vandret. Den Vejdæmning, der fra Nedkørslen gennem Nysted Slotsgade slynger sig øst og syd om Borgen og danner Grænsen mellem Østersøen og Indvandet, er utvivlsomt den middelalderlige Adgang, der er lagt saaledes, at den kommende maatte svinge om Borgens sydøstre Hjørne

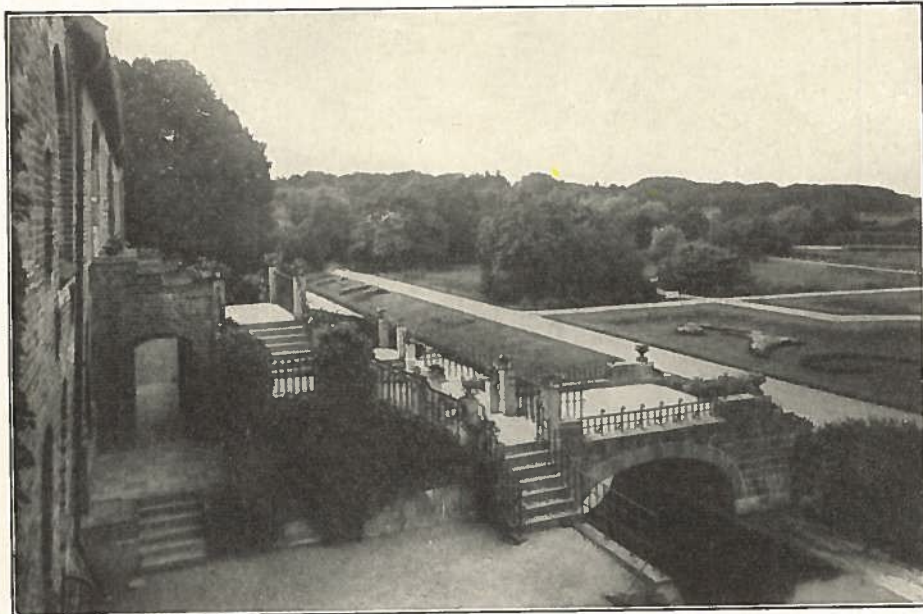

Aalholm, set fra Syd.

en Binder). Disse og andre Smaatræk peger alle i Retning af det 15. Aarhundredes sidste Halvdel, og den Gisning er ialfald tilladelig, at Dronning Dorothea har bygget paa Borgen. Sikre er dog ogsaa paa dette Punkt den relative Kronologi; det nordøstre Hjørnetaarn har samme Slags Murværk som Nordmuren og er sikkert samtidig med denne og adskilligt yngre end Nordvesttaarnet. En tredje Byggeperiode tilhører derimod Kældermurene om Østfløjens Sydøsthjørne, hvor Skiftegangen atter er det almindelige Munkeskifte, og hvor der i den svære Sydmur findes en Rest af en Vindeltrappe, der ganske ligner Trapperne i Nysted Kirke, som sikkert maa være bygget i Beg. af 15. Aarh.; med alt Forbehold kunde man her tænke sig Erik af Pommern som Bygherre.

Tykkelsen af den sidstnævnte Hjørnemur, $2\frac{1}{2}$ m., er saa svær, at ogsaa den maa formodes at have baaret et stort Hjørnetaarn, og da Resens Billed (fra Slutn. af 17. Aarh.) foruden Porttaarnet midtvejs i Sydfløjen viser et Hjørnetaarn i Sydvest, kunde man fristes til at tro, at det middelalderlige Aalholm

havde haft ialt fem Taarne. Men det sydvestre Hjørne har dog ikke baaret Taarn i Middelalderen. Medens den østlige Del af Sydfløjen blev nedrevet i 18. Aarh., stod endnu før de seneste Ombygninger Sydfløjens vestre Del som Kornmagasin, og den var et mærkeligt sentmiddelalderligt Hus, tre Stokværk højt; længst mod Vest har der i øverste Stokværk været en Sal med tre store Vinduer, hvis Karme var dekorerede med Kalkmalerier; baade en enkelt bevaret Figur og de gotiske Bladranker var sikkert malede omkring Aar 1400, og det var næppe helt med Urette, at denne Bygning bar Navnet Margretefløjen. Men iøvrigt var heller ikke denne Fløj bygget i een Støbning. Opmaalingen viser, at den maa have bestaaet af tre uensartede Dele, foruden Vestpartiet med de tre store Salsvinduer af et mindre og lavere Østparti og mellem disse af et senere indbygget Midtparti, der har strakt sig hen over det østlige Afsnit og øverst haft Vinduer med profilerede Karme og Murstene, som sad saa højt, at de var blevne afskaarne af det nyere Tagværk. Desværre er Sydfløjen nu helt ombygget og moderne skalmuret, og da den arkitekturhistoriske Forskning har gjort saa mange Fremskridt i den seneste Tid, netop i Aarene efter Aalholms store moderne Ombygning, savner vi nøjere Analyser af det ombyggede Murværk, og om Fløjenes Mure ind imod Gaarden ved vi i det hele ikke stort mere, end at de er eller var spinklere end Ydermurene, og at deres middelalderlige Karakter næsten helt var udvisket i det 18. Aarhundrede.

Haven, set fra Terrassen.

Det nordøstre Taarn.

Hall.

Naar der her er gjort et første Forsøg paa at drage Hovedlinjerne i Aalholms middelalderlige Arkitekturhistorie, maa mange Spørgsmaal henstaa som uløste Gaader. Men i al Usikkerheden er det dog sikkert, at Borgen, som saa mange andre af Tidens Bygværker, baade gejstlige og verdslige, er blevet til Stykke for Stykke, øget og ændret i Løbet af et Par Aarhundreder. Og for Aalholms Vedkommende maa hertil endda føjes, at Borgen alligevel næppe er bleven færdig. I de Dokumenter, som giver os sikre Oplysninger om Renæssancetidens Tilføjelser, er der i alfald Udtalelser, som peger i den Retning.

Da Enkedronning Sofie var død 1568 og hendes Livgeding faldet tilbage til hendes Sønnesøn, fik først Albert Oxe og siden (fra 1577) Hak Ulfstand til Hikkeberg Lenet, og i den sidstnævntes Tid blev der endelig taget fat paa den længe paatænkte Istandsættelse. 1578 nedrev man et Stenhus i Nysted Kloster for at bruge Materialerne til Slottet, 1581 byggedes en Tegllade ved Soesmark oppe i Majbølle Sogn, godt et Par Mil fra Nysted, og samme Efteraar fritoges Lensmanden i tre Aar for 500 Dl. af sin Afgift. Til Gengæld skulde han lade opføre et grundmuret Hus og selv betale Murmestre, Kalkslagere og Tømmermænd, medens Kongen skulde skaffe ham Tømmer, Jern og 100 Læster Kalk. Yderligere Kalk, Mursten og Tagsten skulde Hak selv betale, men naar Huset var muret, vilde Kongen forsyne det med Vinduer og Døre. Denne pud-sige Kontrakt, der vistnok gælder Østfløjen, hvor Resens Prospekt viser et nu forsvundet Vindeltrappe-taarn, er blevet overholdt. Kalken kom fra Mariager, og Fyrretømmer hentedes 1583 fra Gulland. Kongen selv har taget det færdige Arbejde i Øjesyn, og et Minde om et muntert kongeligt Besøg paa Slot-tet er i vor Tid fremdraget i den store østre Sal i Nordfløjen. Her er der 1585 paa Væggene flygtigt og ikke ganske fejlfrit malet Kongens, Dronningens og en Række Adelsmænds Valgsprog og Navne. Valgspro-gene er næsten alle paa Tysk, hvis de da ikke er forkortede til mer eller mindre gaadefulde Begyndelses-bogstaver; mellem Navnene træffes mange historisk kendte, som Kansleren Nfels Kaas, Kancellisekretæren Absalon Juul og Hofmarskalken Hans v. Stralendorff. Hist og her indeholder de ledsagende Snørkler sikkert Rebusgaader; et Par smaa Kometbilleder forekommer, og det nederste Navn, Christoffer Koryot, ledsages af et Narrehoved og en Drikkekande og tilhører formodentlig Hofnarren. Maaske som et Resul-tat af Samtalerne under Drikkelaget sluttedes en ny Kontrakt, hvorefter Hak Ulfstand Aug. 1585 paa egen Bekostning skulde lade de ufuldendte Taarne opmure 6 Alen over Hustagene og gøre dem færdige, og medens Lenets Kronbønder maatte rense Gravene, blev Ugedagsmændene i Anledning af Byggeriet fritagne for Halvdelen af Madskatten. 1587 fik Tolderne i Helsingør Ordre til at skaffe Skifersten til

Forhallen.

Taarntagene. Det var utvivlsomt den øverste Del af de to store Hjørnetaarne, som nu rejstes; de røde Mursten er her murede i moderne Skiftegang, og Vinduerne har Renæssancetidens karakteristiske Flad-rundbueform ligesom Skydeskaarene øverst i Østtaarnet, der ialfald nu er det højeste, idet Vesttaarnet mangler den afsluttende Forsvarsetage.

Denne Uregelmæssighed, der iøvrigt ikke behøvede at stride mod Datidens Smag og den Dag i Dag giver Taarnene et individuelt Præg, hænger maaske sammen med, at Hak Ulfstand selv ikke naaede at faa Taarnene færdige, inden Frederik II døde, og Dronning Sofie overtog sit Livgeding. Formynderregeringen skrev allerede Juni 1588 til Dronningens nye Lensmand, Frederik Hobe, at det ufærdige Taarn straks skulde fuldendes, men før andre Arbejder skulde Dronningen se Huset, og derefter vilde Raadet sende en Bygmester, saa at alt kunde blive ordnet til Dronningens Behag. Det følgende Aar fik Fr. Hobe godskrevet 411½ Dlr. for Bygningsarbejder, men ellers er der intet nøjere oplyst om Sagens Udvikling.

De interesserede Parters Interesse er bleven fanget af andre og større Spørgsmaal, hele den langvarige og haardnakkede Strid mellem Rigsraadet og Enkedronningen. For hende har Aalholm sikkert i første Række været det indbringende Jordegods; virkely-

Trappen.

sten i stort og smaat, ganske som hendes Søn Christian IV, sparsommelig og nøjeregnende kørte hun sine Lensmænd i stramme Tøjler. De skulde føre Tilsyn med Avlen og Ladegaarden næsten som Ladefogeder, og hun nøjedes ikke med halv Besked. Fr. Hobes Efterføl-

ger, Anders Dresselbjerg, fik saaledes under et af hendes Ophold i Meklenborg Spørgsmaal om, hvorvidt Kornet var kommet godt og tørt i Hus, og om han havde opstaldet Øxne nok og haft tilstrækkelig mange Oldensvin paa Skoven, og betegnende er den Forsigtighed, hvormed Dresselbjerg udbeder sig Dronningens skriftlige Tilladelse til, i Overensstemmelse med en tidligere Ordre, at lade det røde, mølædte Klæde, hvormed Lensmandsstuen var draget, uddele til de fattige Peblinge i Nysted.

For Bønderne var Enkedronningen et haardt Herskab, der tyngede dem med nyt Hoveri. Havde de 1588 klaget over Hak Ulfstand, fik de det saa vist ikke bedre under hende. Men for Hovedgaar-

net, kunde det dog ikke være andet, end at Aalholm blev overskygget af det nybyggede Nykøbing Slot, som nu i langt højere Grad end før blev Øernes Hovedslot. Den gamle Borg reduceredes til et almindeligt Lensmandssæde, hvor Lensmand fulgte efter Lensmand. Det gjorde ingen større Forandring, da Enkedronningen døde 1631, og da derefter Christian IV's Søn, den udvalgte Prins Christian († 1647) forlenedes med Øerne, eller da Prinsens Gemalinde, Magdalena Sibylle, inden sit andet Giftermaal havde Indtægten af Lenet. Enkedronning Sofies sidste Lensmand, Palle Rosenkrantz, beholdt Aalholm til sin Død 1642 og fulgtes af Jost Fr. Pappenheim til Søholt og Frederik Barnewitz til Rudbjerggaard. Den sidste Lensmand Philip Joachim Barstorf, flygtede for Karl Gustavs Tropper 1658. — Betegnende for Tilstanden

er det, at der 1642 i Kongens Kammer foruden to Himmelsenge kun fandtes nogle lidt brugelige Skiver og Bænke, og at det grønne Klæde, hvormed Væggene var dragene, var gammelt, forslidt og ormædt. Bedre stod det ikke til med det røde Klæde i Dron-

Greven's Værelse.

dene betød hendes Regimenter væsentlige Fremskridt. Allerede i de første Aar af sin Enkestand lod hun Aalholms Ladegaardsmarker rense for Tjørn og Ukrudt; nye Enghaver og Vænger indtoges, de ældre Marker blev indgrøftede og hegnede med Stengærder, ved Landsbyen Stubberup tørlagdes en hel Sø. Og den intense Hovedgaardsdrift med Studefedningen som Centrum betalte sig godt; med Stolthed kunde hun 1611 lade hugge en ny Kostald paa 32 Bindinger til Aalholm, »da vor Kvægavl ved Guds Velsignelse har formeret sig fra Aar til Aar, hvorfor den Almægtige billigvis skal have Lov og Tak«.

Trods alle Forbedringer, der ogsaa strakte sig til Skovene og Jagten, til Fiskeriet og til Havevæs-

Riddersalen.

ningens Kammer; kun i Lensmandens Stue var et Skab til Sølvtoj blevet forbedret med en stor ny Overbygning. I det ydre var Nordmuren i Forfald, hvilket stemmer med, at den endnu bærer Spor af adskillige Reparationer. Under den sidste Lensmand maatte

Gæsteværelse.

Gæsteværelse.

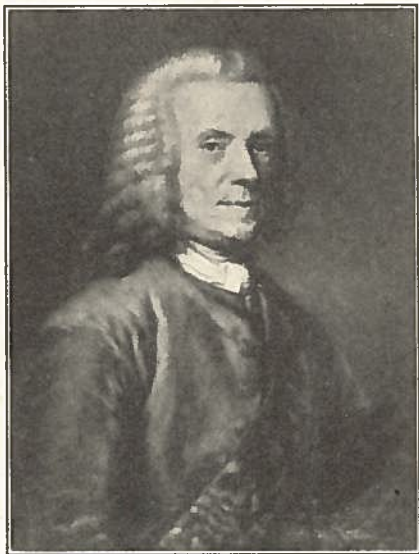
der foretages adskilligt for at afhjælpe Slottets Bygfældighed; 1654 brugtes der 500 Dlr. til Reparationer og 1656 300 Dlr. til det store Taarn. Efter Svenskekrigens Ødelæggelser var Tilstanden elendig. Taarnenes Bly og Skifer var aftaget, Bræddeklædningen afslaaet, Tømmeret fordærvet, »og synes bedst, at samme Taarn nedtages og forbygges med Sparreværk og Mur«. Ikke et eneste Vindue paa Slottet var helt. Til en nødvendig Reparation af det ruinerede Slot regnedes at ville medgaa 15000 Tagsten, 30,000 Mursten, 4000 Astrag (Gulvfliser) o. s. v.

Et eneste Aar blev det tidligere Aalholm Len et selvstændigt Amt; da Barstof takkede af 1661, lagdes det sammen med Halsted Kloster Amt, og fra 1685 forenedes alle tre lollandske Smaaamter under en fælles Amtmand. Som Anneks til Nykøbing hørte det gamle Slot 1670—85 til Enkedronning Sofie Amalies og 1699—1714 til Enkedronning Charlotte Amalies Livgeding, men intet synligt Minde erindrer om de to Dronninger, og der er sikkert kun foretaget de nødvendige Reparationer. Resens Billede giver os en Forestilling om Bygningens Udseende i denne Periode, og en Synsforretning fra 1671 synes at stadfæste, at det trods vitterlig Unøjagtighed i mange Enkelt-

Kaffestuen.

heder dog er nogenlunde troværdigt. Den nævner f. Eks. et sydvestre Taarn, saaledes at dette Bygningsafsnit paa en eller anden Maade maa have faaet et taarnagtigt Tilsnit, formodentlig derved, at Taget mellem Hjørnet og Porten er bleven gjort lavere. Der

Christian Frederik Raben † 1773.
Maleri paa Aalholm.

nævnes ogsaa Taarnet over Porten og det søndre (sydvestre) Hjørnetaarn, hvis Gavl var brøstfældig, og som ikke ses hos Resen. Iøvrigt fremgaar det af Synsforretningen, at der mellem de to Vesttaarne var en Brandmur. I Nordfløjen laa Køkken og Bryggers, i Østfløjen fandtes Fruerstuen ved Vindeltrappetaarnet, i Sydfløjen var der Borgestue østen og Maltkølle vesten for Porten, og i Vindebroen fungerede endnu Hejseværket.

Efter sin Moders Død 1714 vilde Kong Frederik IV ogsaa paa denne Besiddelse gennemføre Ryttergodssystemet, men

Birte Raben, f. v. Plessen † 1783.
Maleri paa Aalholm.

Planen blev hurtigt opgivet. Allerede 1725 stillede Godset til Auktion, og det andet store Hovedafsnit af Aalholms Historie begynder.

For en Købesum af 94,929 Rdl. 3 Sk. skødedes Hovedgaardene Aalholm og Bremersvold med Herritslev og Taagerup Kirkers Tiender, Birkerettigheder og Jagtfrihed paa Nysted Købstads Jorder m. m. til Enkefru *Emerentia von Levetzow*, Datter af den dygtige Officer Hans Frederik Levetzow til Oxholm paa Øland og Enke efter den Rabenske Slægts danske Stamfader, Johan Otto Raben. Som en meklenborgsk Adelsmand af den gamle Familie, hvis Stamslot er Stück ved Schweriner-Søen, var han kommen til Danmark under de sidste Aar af Frederik III's Regering, udmærkede sig som Officer i Gyldenløvefejden, tjente siden Christian V som Hofmarskalk, Frederik IV som Amtmand over Frederiksborg og Kronborg Amter, indtil han døde som Gehejmerraad 1719. Men det økonomiske Grundlag for Slægtens Trivsel lagdes dog først af hans efterladte Hustru, der var 23 Aar yngre end sin Mand og i sit langvarige Enkesæde viste sig som en energisk og handlekraftig Dame. At dømme efter hendes Testamente, hvori hun indgaaende og omstændeligt disponerede over sit Indbo og sine Smykker, forstod hun tydeligt nok at sætte hver af sine Arvinger paa deres rette Plads; det synes betegnende for hende, at hun købte sig Gravkapel i Nysted Kirke og traf Bestemmelser om sin Marmorkiste, men samtidigt i Testamentet udtrykkeligt udtalte, at hendes Lig »udi Stilhed og paa en anstændig Maade skulde befordres til Begravelsesstedet«. Og trods Grundigheden i Smaatingene maa hun have forstaaet sig godt paa storstilede Forretninger. Hun erhvervede sig ogsaa andet lollandsk Jordegods, især Bramslykke og Kjærstrup, opnaaede som Tilgift paa Købet af Aalholm

Sophie Raben-Levetzau, f. v. Qualen, † 1844.
Malet af Juel.

enkelte mindre Begunstigelser af Christian VI, som f. Eks. de nævnte Landsbykirkers Landgilde og Stolestader i Nysted Kirke, og endelig fik hun $16\frac{1}{4}$ 1734 oprettet Aalholm med Bramslykke (og Ladegaarden Egholm), til sammen 1221 Tdr. Hk., til Grevskabet Christiansholm. Det er vel sandsynligt, at hun i disse Dispositioner er bleven støttet og vejledet af sin eneste Søn, Frederik Raben, der som Overhofmester hos Dronning Sofie Magdalene og senere som Stiftamtmand over Lolland-Falster og Provisor paa Vallø, Æresmedlem af Videnskabernes Selskab og Ridder af Elefanten, maatte have betydelig Indflydelse, men selv om hun forbeholdt sig selv og ham

Frederik Raben-Levetzau † 1820.
Malet af Juel.

Amalie Raben, f. Juel † 1813.
Malet af Juel.

paa Livstid Dispositionsretten over Grevskabets aarlige Indtægter og efterlod ham Kjærstrup og Bremersvold, var det dog ikke ham, der blev Besidder af det nye Grevskab. Lensbrevet udstedtes til hans ældste Søn, *Christian Raben*, der ved sin Ophøjelse i den grevelige Stand ¹⁶/₃ 1734 ikke var fyldt ni Aar.

Bedstemoderen oplevede ikke at se den unge Herre fuldvoksen. Hun døde paa Aalholm ¹¹/₂ 1746, og først samme Aar hjemkom Greven »efter nogle Aars velanlagte Tid paa Universiteter og Academier samt Rejser igennem Holland, Schweiz, Italien, Frankrig, Brandenburg, England, Nordholland og Tysk-

Frederik Christian Raben † 1838.
Malet af Juel.

land» for straks at blive Kammerherre, Højesteretsassessor og Medlem af Cancellikollegiet. »En altfor tidlig Død borttog ham udi Nysted 30. Sept. 1750 i hans blomstrende Alders 25de Aar,« og i Overensstemmelse med Gravskriften fortælles det, at han efter en Brand paa Aalholm skal have boet inde i Nysted, saa at Grevskabets Hovedsæde næppe har været beboeligt.

Efter hans Bortgang i ugift Stand succederede hans Broder, Grev *Otto Ludvig Raben*, der efter at have tjent i Livgarden til Hest blev Ceremonimester, Kammerherre, hvid Ridder og Gehejmeraad. Han uvidede Grevskabets Jordtilliggende bl. a. ved 1761 at indlemme 136 Tdr. Htk., især Stubberup By, og 1786 Kettinge og Bregninge Kirker. Paa Aalholm, hvor hans Fader hensov 1773, anlagde han i Slotssøen en Stivelse- og Pudderfabrik, der var en af de ældste her i Landet, og hvad Bygningerne angaar, ombyggede han Østfløjen, der endnu i Jernankre bærer hans og Grevinde Anna Catharina Henningia f. v. Buchwaldts Navnetræk og Aarstallet 1779, og som nu blev en ganske enkel Bygning med tætsiddende Vinduer og lyse, velproportionerede Stuer, der præges af den begyndende Louis XVI Stil. Samtidigt maa Sydfløjen med Porten være nedrevet. Desuden har han sikkert plantet den statelige Lindeallé paa Vejdæmningen mellem Gravene og Fjorden; et malet Prospekt af Gaarden viser ham og hans Familie mellem de unge Allétræer, modtagende Bejleren til en af de unge Comtesser, en Scene, der kun foregik et Aars Tid før hans Død paa Aalholm 1791.

Sønnen, Grev *Frederik Christian Raben*, som tiltraadte Grevskabet i en Alder af 21 Aar, var efter Godsarkivet at dømme en ivrig og paapasselig Administrator, under hvem Bondegodsets Udskiftning gik sin Gang. Ved Aarhundredskiftet fik han Tilladelse til i dette Øjemed at stifte et Laan paa 30,000 Rdl., en Tilladelse, som dog først benyttedes under de uheldige Konjunkturer i 1822. Et haandskrevet Lexikon, som Greven paabegyndte Aar 1800, viser os ham som en Søn af den rationalistiske Oplysnings-tid. Agrariske Anvisninger og nyttige Husraad i alfabetisk Orden mødes med Notitser om meteorologiske Forhold, Barometre, Leidenerflaske, Ørsteds galvaniske Batteri, som han saa 1820, og Luftballoner, alt tyden- de paa en levende Interesse for Naturvidenskaberne og deres praktiske Anvendelse. En Række Smaabøger med fine Akvareller illustrerer, at han med Iver har studeret Sommerfuglenes Udviklingsstadier, og han samlede et meget stort Herbarium. Paa Aal-

Carl Vilhelm Raben-Levetzau † 1870,
Stifter af det Raben-Levetzause Fond.
Malet af Monies.

holm ytrede disse Interesser sig ved Opførelsen af den nu atter nedtagne, firkantede Overbygning paa Nordøsttaarnet, der har været bestemt for astronomiske og meteorologiske Iagttagelser, og ved de Haveanlæg, som Greven iværksatte. »Min engelske Have ved Christiansholm blev anlagt om Efteraaret 1796,« skriver Greven, og han oplyser selv om Principperne for den nye Havekunst og den Litteratur, han havde benyttet, Hirschfeldts Theorie, Burgdorfs Anleitung, Wildenows Beschreibung, Münchhausens Haus-Natur og Rillers Garten-Lexikon, »et klassisk Værk«. I Aarene ind-

til 1814 formedes paa Terrænet sydvest for Ladegaarden den nuværende Haves Grundstamme, hvor senere Grevens Buste er rejst foran en af de smukke Pavilloner à la Liselund, og 1830—35 fulgte Anlægget af Skovhaven og Vinterhaven. Parkens fede Lerjord over Kridtgrund er særlig gunstig for Opelskningen af sjældne Træer, som da ogsaa findes i Mængde. De botaniske Interesser drev Greven ud paa Rejser, og paa den sidste af disse døde han 1838 i Rio Janeiro. Aaret efter inkorporeredes hans Allodial ejendom, deriblandt flere Kirketiender, i Grevskabet, hvis Hovedgaardstakst i Matriklen af 1844 ansattes til 162 Tdr. Htk., medens Bøndergodsets Hartkorn forhøjedes fra 148 til 311 Tdr.

Han efterfulgtes af sin ældste efterlevende Søn, *Gregers Christian Raben*, hvis Forkærlighed for det klassiske Sprog præger de Mindestøtter, han i Parken rejste for sin Fader og sin Hustru, Anna Margrete, f. Lund († 1851), og da Grev Gregers Christian var død paa Søbo 1875, arvedes Grevskabet af hans Broder *Julius*, Jurist og Medlem af Folketinget, men heller ikke han efterlod sig Børn.

Grevskabet, hvis Bøndergods for største Delen var blevet frasolgt i Aarene 1857—74, tilfaldt nu en Brodersøn af den første Besidders Fader, Gehejmekonferensraad *Josias Raben Levetzau* til Lekkende, der tiltraadte Besiddelsen efter Grev Julius' Død 1879 og 24/5 1881 erholdt kgl. Anerkendelse af at være optaget i grevelig Stand. Efter hans Bortgang 1889 fulgte hans bygget. Arkitekten, Professor Hans J. Holm, har for at bevare en vis Tilknytning til det overleverede, arbejdet med gotiske Murstensformer, men iøvrigt er det gamle Anlæg i væsentlig Grad ændret. Ved nye Tværfløje er den gamle, lange Borggaard delt i et mod Syd aabent Midtparti og i to lukkede Sidegaarde, den resterende Del af Sydfløjen er helt omdannet, og Vestfløjen (»Teaterfløjen») er nedrevet med Undtagelse af den svære, middelalderlige Ydermur, der staar som en tindet Borgmur. Paa Nordsiden er der foruden en enkelt Karnap bygget en mægtig Havetrappe ned til de nye Haveanlæg.

Det nye Aalholm smiler muntert mellem de grønne Træer ud mod den venlige Fjord. Men set fra Nord rejser Bygningen sig endnu som et af Landets mærkeligste Minder fra Middelalderen, og mellem de svajende Engsiv kan Vandreren her drømme sig tilbage til den barske Kamptid, da faste Borgmure bestemte Rigets Skæbne.

Kammerherre, Hofjægermester
Greve Frederik Christopher Otto Raben-Levetzau.

Grevinde Lillie Suzanne Raben-Levetzau
f. Moulton. Malet af Krøyer.

Søn, den nuværende Besidder, Kammerherre, Hofjægermester, Ordensskatmester, Lensgreve *Frederik Raben Levetzau*, foruden Grevskabet Ejer af Bremersvold, Beldringe og Lekkende. En diplomatisk Virksomhed, først som Gesandtskabsattaché i Paris og Wien, senere som Udenrigsminister i Ministeriet J. C. Christensen, talrige Hverv som Generalkommissær ved Verdensudstillingen i Paris 1900, Formand for Christiansborgs Byggeudvalg, Ærespræsident i Geografisk Selskab, Vicepræsident i Oldskriftselskabet, Medlem af Bestyrelsen for den af hans Farbroder stiftede Raben-Levetzause Fond, Formand for Dansk Automobilklub; alt dette har ikke hindret Lensgreven i at ofre meget af sin Kraft paa Grevskabet. Da Lensgreven 1881 overtog dets Bestyrelse, var Tilstanden langt fra god, men i de følgende Aartier gennemførtes talrige Reformer, og da Regeringen opløste Grevskabet, var det dog uden Gæld. Jordernes Dræning er fornyet, fraselgte Skovstykker generhvervede, den forhuggede og forsømte Beplantning bragt paa Fode og nye Skovveje anlagte. Stenvangegaarden, Bødkergaarden og Stubberupgaarden er dannede og nyopførte, ligesom selve Aalholm Ladegaard er ombygget. Grevskabets Kirker, især Kettinge, er restaurerede. Hvad Hovedbygningen angaar, er Slotsgraven reguleret, Haven og Parken forskønnet, i Mosen N. for Slottet er der trods alle Vanskeligheder skabt en Ø med en ny Blomsterhave, og siden 1889 er selve Slottet gennemgribende om-